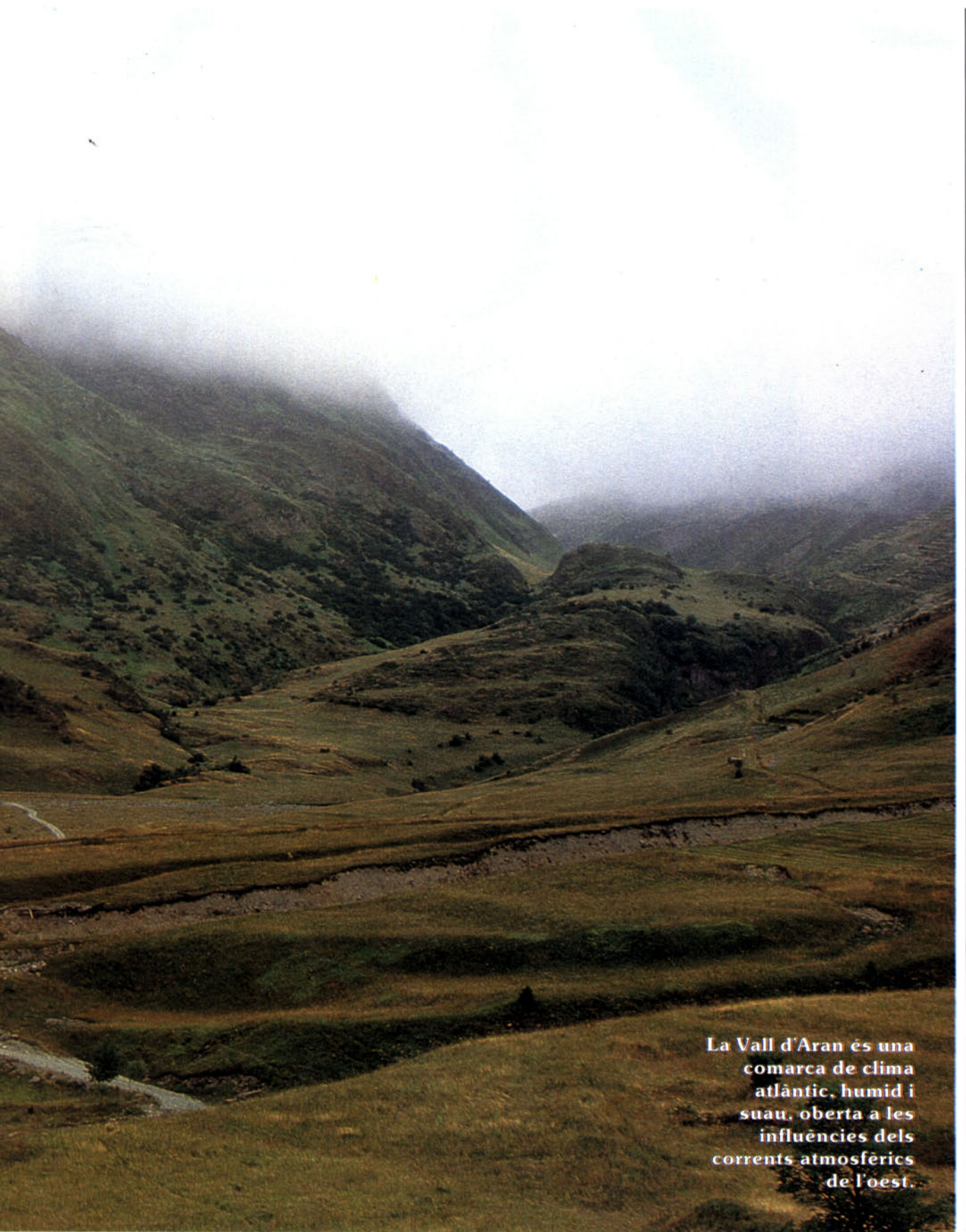

LA VALL D'ARAN

La Vall d'Aran és una comarca de clima atlàntic, humit i suau, oberta a les influències dels corrents atmosfèrics de l'oest.

Era Artiga de Lin, una de les valls afluent per l'esquerra de la Garona més ben conservades.

(Foto: Rambol)

(Foto: Rambol)

Boscos de coníferes i praderies alpines formen la vegetació dels alts vessants muntanyenes de la Vall d'Aran.

LA VALL D'ARAN

Quan a Catalunya hom vol posar un exemple d'una comarca indiscutible, de límits ben clars, correntment assenyala la Vall d'Aran. L'extrem nord-occidental del territori català, per bé que és molt més visitat que moltes altres comarques de la Catalunya interior, probablement és igualment desconegut; si no fos pel turisme d'hivern, l'Aran seria tan desconegut com la Terra Alta o com el Pallars Sobirà per a una gran majoria de catalans, especialment els barcelonins. Fora de Catalunya, a la resta d'Espanya i al migdia francès, la Vall d'Aran és una gran estació hivernal, amb excel·lents pistes d'esquí i amb una infraestructura turística moderna i adequada. Però, afortunadament, la Vall d'Aran és molt més que la Suïssa catalana, no tot és neu i hotels, i la geografia n'és obligada a donar-ne testimoni.

Una muntanya atlàntica

L'Aran és una vall pirinenca complexa, excavada en el sector axial de la serralada, modelada per les aigües de la Garona i dels seus afluents de capçalera, i oberta a les influències atlàntiques. Constitueix un enclavament separat de la resta de Catalunya pels vessants glacials de la serra de Besiberri i dels massissos de Colomers i de Beret, que salven el port de la Bonaigua, a 2.072 m d'altitud, i el túnel de Viella, obert el 1948.

Els materials sobre els quals han estat excavades les valls són dels més antics del cor dels Pirineus, i les formes glacials hi són predominants arreu (circs, valls penjades, valls en U), sobretot al vessant de la baga, mentre les periglacials, en canvi, senyoregen els vessants septentrionals del solell. Això dona un relleu notablement

Les activitats tradicionals, com les restes d'aquesta farga prop de Pontaut, han reculat davant l'impuls del turisme.

**L'Aneto, fora ja dels
límits comarcals,
presideix el relleu de
la Vall d'Aran.**

(Foto: Rambol)

escarpat, amb forts pendents, per bé que a relativa altitud hom pot trobar també alguns plans que afavoreixen el creixement de pastures importants. La major part del territori de l'Aran, gairebé les dues terceres parts, és situat entre 1.000 i 2.000 m d'altitud, i un 30%, encara, per sobre dels 2.000 m.

El clima, de tipus atlàntic, és l'element natural més destacat de la Vall d'Aran. Les influències atlàntiques no li vénen tan sols de la seva orientació, que l'obre als corrents atmosfèrics predominantment de l'oest, sinó sobretot del règim de les precipitacions durant l'any, que és força regular i molt abundant. A Viella, la precipitació mitjana anual és de 921,5 mm, però el mes més sec és el de febrer, que registra una mitjana de 41,9 mm, un 4,5% de la total, essent la resta de mesos tots més plujosos, especialment el de novembre, que supera els 100 mm; l'eixut estival no hi és conegut, cosa que separa molt bé el ritme pluviomètric aranès dels ritmes de tipus mediterrani enregistrats a la resta de Catalunya. Aquest ritme apareix igualment a d'altres estacions, com a la del port de la Bonaigua, situada 1.098 m més amunt, on febrer segueix essent el mes més sec, mentre que superen els 100 mm de precipitació, d'aigua o de neu, els mesos de abril, maig, juny, octubre, novembre i desembre.

Una de les característiques importants de les precipitacions, que constitueix també una de les riqueses econòmiques de la Vall d'Aran, és la freqüència de les nevades. A Viella hom enregistra una mitjana de 18 dies de neu, pujant la mitjana a 53 dies a l'estació del port de la Bonaigua. Només els mesos d'estiu no registren precipitacions de neu. És especialment important el període d'innivació, que s'allarga de quatre a cinc mesos segons l'altitud i les temperatures.

Les temperatures són relativament suaus a les parts baixes, amb una mitjana anual de 9,8° C a Viella, amb mitjanes de 2° a 3° durant els mesos d'hivern, i de 15° a 17° els mesos d'estiu. Aquestes temperatures se suavitzen encara un xic més a mitja muntanya, per causa dels efectes d'una lleugera inversió tèrmica, i s'endureixen després amb l'altitud. Així, al port de la Bonaigua, la temperatura mitjana anual és de 3,2° C, amb mitjanes per sota dels zero graus de desembre a abril, i superant tot just els 10° de mitjana els mesos de juliol i agost.

El règim dels rius aranesos és complex, nival a les capçaleres i nivo-pluvial tot seguit; d'aquí que les aigües fluvials segueixin l'estacionalitat pluviomètrica. Per altra banda, la retenció nival accentua la secada hivernal. La Garona és el més important dels rius que neixen a l'Aran, en consideració al seu recorregut posterior, però destaquen també les dues Nogueres, Pallaresa i Ribagorçana, que neixen dins dels límits de la comarca. Els llacs són un altre fenomen hidrogràfic important, ja que són molt abundants a les capçaleres glacials dels

El pla de Beret, capçalera de la Noguera Pallaresa, constitueix encara avui, durant l'estiu, un indret ideal per a la pastura, malgrat les transformacions que l'estació d'esquí hi ha introduït.

L'estació de Vaqueïra és la més coneguda de les instal·lacions d'esquí araneses i la més important de Catalunya.

(Foto: Rambol)

(Foto: Rambol)

L'església de Garòs, poble agregat al municipi de Salardù, mostra el cloquer de típica arquitectura aranesa.

(Foto: Rambol)

rius aranesos i llurs afluents. Destaca entre totes la capçalera de l'Aiguamòg, que comprèn el famós circ de Colomers, mentre que el llac més gran és l'estany de Mar, de 35,8 ha de superfície, situat a la capçalera del riu de Valarties.

La vegetació actual respon a la suma d'aquests factors naturals més les conseqüències d'una explotació humana llarga i depredadora. Així els fons de les valls han estat pràcticament ocupats del tot per l'agricultura i per la urbanització, i resten només algunes formacions de bosc de ribera al llarg dels cursos fluvials. Muntanya amunt continua la desforestació per causa de la urbanització turística i de l'explotació de la neu; segons l'orientació de solell o d'obaga hom troba encara faixes de faig i de pi roig i, en els estatges més elevats, avets. Per sobre dels 2.000 m ja no apareixen més que prats i pastures, fins als 2.500 a 2.700 m, en què ja només apareix la roca nua.

La hidroelectricitat, l'explotació forestal, el pasturatge i l'aprofitament dels valors paisatgístics són els recursos principals per a qualsevol tipus d'economia a l'Aran. En general, hom pot assenyalar la reducció enorme que presenta en els seus espais agraris tradicionals, fet que mena el conjunt de la comarca a una dependència exterior pel que fa a l'alimentació, si no a una autosubsistència molt precària. Sens dubte, ramaderia i turisme d'hivern constitueixen els principals recursos econòmics d'aquesta comarca.

Una comunitat històrica personalitzada

El món pirinenc és força fragmentat des del punt de vista físic i també de l'humà. Tota una sèrie de petites valls, força tancades i d'intercomunicació difícil, s'alineen d'oest a est, des del golf de Biscaia fins al cap de Creus, i molt més acusadament en el sector central i axial de la serralada. Comunitats socials reduïdes han conservat llur personalitat dintre d'aquestes valls al llarg dels anys. Per bé que Andorra hagi estat l'única a assolir un reconeixement polític i administratiu propi, moltes altres valls han preservat les característiques distintives de llurs poblacions, per sota de l'organització político-administrativa.

La Vall d'Aran, més que cap altra, apareix destacada entre les valls pirinenques. Una comunitat gascona, incorporada al territori català ja en els temps medievals, ha gaudit quasibé sempre d'un cert reconeixement institucional davant l'uniformisme ascendent. Aquest fet la situa a mig camí entre la independència andorrana i la diversitat de les altres valls pirinenques.

Una llengua pròpia, l'aranès, dialecte del gascó que moria de finor a les terres mares septentrionals, s'ha mantingut viva en els closos domèstics de l'Aran. L'aranès ha conviscut, amb una facilitat xocant per a qualsevol observador, amb les altres llengües, oficials o no, dels territoris veïns; català, castellà o francès són llen-

**La vall d'Aiguamòg
mostra el modelat
glacial característic,
aprofitat en el seu
llindar per a la
construcció d'una
resclosa del sistema
hidroelèctric de la
Vall d'Aran.**

gües habituals en la relació social de qualsevol aranès. Una cultura popular també autòctona s'ha anat perdent amb el pas del temps, amb el canvi dels costums, amb el pes dels administradors. Les institucions tradicionals, que eren com una cristallització d'aquesta cultura autòctona (els *terçons* o el Conselh Generau dera Val), s'han anat fonent també dintre la uniformització administrativa espanyola.

La recuperació de l'autonomia política de Catalunya ha obert un panorama ple de possibilitats per al recobrament de l'autonomia aranesa. La llengua ha estat definitivament fixada en la seva ortografia si més no, i han estat fetes les primeres publicacions en aranès, algunes de caire escolar. El folklore comença d'ésser arreglat, tant a l'entorn del museu comarcal de Viella, com en la tasca viva de la realització de grups de cant i de dansa. El funcionament dels terçons antics ha permès el plantejament de la reinstauració del Conselh Generau dera Val, atès que els consells de muntanya creats pel Parlament de Catalunya el 1983 no acaben de satisfer del tot.

El conjunt de Catalunya, que en sap molt de pèrdua de cultures, de tradicions i d'institucions, té ara, a l'hora de l'autonomia, una ocasió extraordinària per a demostrar tot un altre tarannà polític respecte a la Vall d'Aran.

Una població i unes activitats humanes en expansió

La població de la Vall d'Aran és l'única que ha crescut de totes les comarques de la "nova" regió de l'Alt Pirineu durant el període intercensal darrer. El creixement, petit en xifres absolutes (802 habitants segons el recompte fet a LÓPEZ PALOMEQUE i MAJORAL, 1982) ha estat important però en xifres relatives (15,8% sobre el total acumulat). Aquest creixement demogràfic s'ha concentrat territorialment sobretot a l'Alt i Mig Aran, i ha suposat la inversió de la tendència dels anys darrers, que marxaria cap a un estancament perllongat des de començaments del segle XX. Només Andorra, també, ha escapat al des poblament i a l'estancament demogràfic, beneficiada com és de sa peculiar situació político-administrativa.

L'explicació bàsica d'aquest redreç en la situació demogràfica aranesa rau en el desenvolupament recent del turisme, que ha transformat totes les seves estructures socials i econòmiques. La Vall d'Aran era una comarca desenclavada de Catalunya, amb la qual era difícilment comunicada, sobretot durant l'hivern, cosa que li valgué una sèrie de règims especials durant la major part de la seva història. Aquest fet fou reforçat ja que la comarca era alhora contrada fronterera amb l'estat francès, d'on venien tradicionalment la major part dels perills. Aquest desenclavament permeté també curiosament la perduració de l'economia tradicional

Viella, situada al centre de les valls, és la capital de la comarca. El seu nucli compta amb 1.915 habitants (1981), i és el cap d'un terme municipal molt extens.

agrícola, amb un pes molt important de les guarnicions militars, fins ben entrat el segle xx. El 1944, encara, les restes de l'exèrcit republicà ocupaven durant unes hores les terres baixes de la vall.

La hidroelectricitat fou la primera activitat moderna que penetrà a l'Aran, a partir de la creació el 1917 de la Sociedad Productora de Fuerzas Motrices. Set centrals elèctriques, relativament petites, aprofiten l'energia de deu salts diferents construïts sobre la Garona i els seus afluents. El 1978, la potència instal·lada total era de 220.756 kW, menys de la meitat de la potència de la primera central nuclear de Vandellòs. Les activitats de construcció d'aquestes centrals, que s'estengueren fins a principis dels anys 1960, coincidint un temps amb la construcció del túnel de Viella, suposaren, com en les altres contrades pirinenques, una primera injecció de població forana. El 1975, un 33,5% de la població de l'Aran havia nascut fora de la comarca (un 9,1% a la resta de Catalunya, un 22,1% a la resta de l'estat espanyol i un 2,3% a l'estranger).

Les activitats primàries no han fet sinó retrocedir constantment. Això tant pel que fa a l'agricultura, que tot just sortia d'una situació d'autosubsistència al segle XIX, com a la ramaderia, que ha experimentat la minva de la cabanya pròpia i de la forana que hi venia a pasturar els estius. L'escassa superfície agrària útil i la competència del turisme han tornat aquestes activitats gairebé residuals. Només l'explotació forestal presenta una certa vitalitat, gràcies a les 13.453 ha de bosc, en ses dues terceres parts compost de coníferes (avets i pins).

La gran transformació social i econòmica de la Vall d'Aran fou ocasionada per l'arribada del turisme de la neu. La construcció de unes grans estacions d'esquí, que arriben a ocupar prop de 19.000 ha i que poden rebre en conjunt gairebé 90.000 esquiadors, suposà l'origen d'aquesta transformació. Les inversions de capital, en sa major part foranes, no se centraren tan sols en la construcció i adequació de les pistes i instal·lacions d'esquí, sinó que anaren també cap a la construcció d'hotels (36 hotels i 2.384 places en conjunt a la Vall d'Aran, el 1980), i d'edificis d'apartaments (uns 2.500 habitatges secundaris, el 1981), i cap a l'obertura de bars, restaurants i discoteques (entre 1970 i 1980, hom passà de 43 a 120 llicències fiscals d'aquest tipus), i cap a una promoció general del comerç (les llicències fiscals globals passaren, durant el mateix període, de 197 a 302). La inversió pública s'ha decantat sobretot cap a les infraestructures, per bé que cal assenyalar l'existència a la vall de dos paradors nacionals de turisme.

Els ajuntaments, en un procés de concentració llarg (hom ha passat de 18 municipis abans del 1968, als 8 actuals), han gestionat l'eufòria constructiva, com si no s'hagués d'acabar mai. Fins a l'aprovació de les normes subsidiàries del planejament, l'octubre de 1981, a l'Aran

només ha existit planificació entorn de la construcció de l'estació d'esquí de Vaquèira-Beret.

La crisi econòmica i la democratització política han coincidit en el temps per a donar un tomb a aquesta situació general. La regulació urbanística serà, segons que sembla, més rigorosa en la defensa dels valors paisatgístics i culturals que són la riquesa de la comarca. Les grans inversions de capitals forans o estatals s'han acabat de moment, tot obrint-se un futur d'inversions petites, de funcionament d'una economia mixta; la creació de fondes de tipus domèstic i el lloguer d'habitacions, per exemple, poden ésser una fórmula adequada per a un turisme menys convencional. L'esquí, però, continua essent l'atractiu principal de la comarca, imatge de marca i explotació estacional de l'Aran.

Carles Carreras i Verdaguier

Per saber-ne més

- LÓPEZ PALOMEQUE, F. i MAJORAL, R. (1982), *La Vall d'Aran. Medi físic i transformació econòmica*. Barcelona. Caixa d'Estalvis de Catalunya.
- LÓPEZ PALOMEQUE, F. i MAJORAL, R. (1983), *L'agricultura a la Vall d'Aran*. Barcelona. Generalitat de Catalunya.
- SOLÉ SABARÍS, Lluís: "La Vall d'Aran" dins *Geografia de Catalunya*. Barcelona. Ed. Aedos.